

2001
фасл
Учинъ

مسابقات
الطائر

Мундарижа

ҲАЁТ КЎРКИ	
Абдуғаффор Қирғизбоев. Ўзбекистон ва жаҳон	3
Назиржон Саидов. Олимжон Холдор. Офарин	5
Пардабой Эргашев. Мустақиллик берган қанот	11
ШОИРУ ШЕЪРУ ШУУР	
Мақсуда Эгамбердиева. Сурмаранг оқшомлар ошиғим	14
Асқар Маҳкам. Борлиқ ишқдир поёнсиз	15
Оймома Обидова. Насимларнинг муждасида бахт	17
Мумин Аваз. Баланд остонангта етаклар орзу	18
Абдулла Шер. Ёнаётган йўл. Достон	19
Дилором Ҳамроева. Қалбимга кўчган бул сурат безавол	20
Бахтиёр Маҳмуд. Огаҳий ғазаларига мухаммаслар	21
Илҳом Ҳамро. Муҳаббат бор гул титроғида	22
АСРЛАР, АСАРЛАР	
Оқилжон Ҳусан. Ҳикоялар	23
Раъно Розиковна. Ҳикоялар	24
Абдул Қодир. Эржигит. Ҳикоя	25
Ихтиёр Ризо. Насрий назмлар	26
Мэри Шелли. Янглишган даҳо ёхуд Янги Прометей. Саргузашт роман	27
Насимжон Раҳмон. Рухиятдаги нур муроди. Монавийларнинг тавбаномаси	28
АДАБИЙ ДАВРА	
Салимаҳон Эшонова. Иноят истаган кўнгул	29
Мухтор Худойқулов. Фельетонлар қироли	30
Абдулла Улуғов. Адабий танқид мавқеи	31
Шоира Исаева. Тасвирда ҳолатлар чегараси	32
Отабек Жўрабоев. Муршиди Фарғона кимдур?	33
Назира Тошпулатова. Услуб ва замонавийлик	34
УНУТМАС МЕНИ БОҒИМ	
Турсунбой Адашбоев. «Бу оламга боқдик очик назар билан»	35
Сафар Барноев. Ботир юракларда баҳорлар қолди	36
«ШАРҚ ЮЛДУЗИ» ЖУРНАЛИНИНГ 70 ЙИЛЛИГИГА	
Тоҳир Қаҳҳор. Кўзгу	37
Алиазар Эгамназаров. Улуғ дарё	38
ГУЛҚАЙЧИ	
Жўра Маҳмуд. Ақдар қўсаннинг мўйлови. Ҳажвия	39
Розиқ Рузи. Бошқа куча кишилари. Ҳажвий шеърлар	40
Ўткир Саидов. Пародиялар	41
Замондош бурчаги	42
Адабий бошқотирмалар	43
СУҲБАТ	
«Пахта-Банк» ишончли ҳамкор	44

Безовчи rassom Абдухалил Турсунов

* Муаллифлар фикри таҳририят фикри деб қабул қилинмасин. Таҳририят келган бир босма табоққача бўлган материаллар муаллифларга қайтарилмайдиган. Таҳририят ўз тавсиясига кўра амалга оширилган таржима асарларини қабул қилмайди. *Ойнома матбаасига оид нуқсонлар (саҳифалар етишмаслиги, чалкаш босилган) буйича ушбу ташкилотга мурожаат қилинг: Тошкент-29, Буюк Турон кўчаси, 41. «Шарқ» нашриёт-матбаа акциядорлик компанияси босмаҳонаси. * Обунага менаввал курсатилган ёки ойнома ўз вақтида етиб бормаган тақдирда Тошкент — 700000. Алар Темури тор кўчаси, 2. Жумҳурият матбуот тарқатиш марказига мурожаат қиласиз.

Теришга берилди 3.09.2001 й. Босишга рухсат этилди 31.10.2001 й. Қўғоз формати 70x1081/16. Оффсет босма усулида 2-қўғозга босилди. Босма табоғи 10. Шартли босма табоғи 14. Шартли-рангли босма табоғи 14,7. Нашриёт ҳисоб табоғи 15,4. Адаби 1500 нусха. Буюртма № 2531.

ЧАКАНА САВДОДА БАҲОСИ КЕЛИШИЛГАН НАРХДА
«Шарқ» нашриёт-матбаа акциядорлик компанияси босмаҳонаси,
700000, Тошкент шаҳри, Буюк Турон кўчаси, 41.

Абдулла Улугов,

филология фанлари номзоди

Адабий танқид мавқеи

Инсоният тарихида янги давр — XXI аср бошланди. Вақт ҳамиша узвийлик қонунига амал қилади. Шу асосда аждодлар ва авлодлар орасида муштараклик вужудга келади.

Утган аср адабиёти аввалги асрлар адабиёти заминида ўсиб улғайди. Янги аср адабиёти ҳам утган замонлар адабиёти асосида шаклланади. Бироқ, унга XX аср адабиётининг таъсири, айниқса, салмоқли бўлади.

XX аср ўзбек адабиётининг ўзига хос жиҳатларидан бири — унда бадиий адабиёт ва адабий танқидчиликнинг бақамти ривожланганлигида намоён бўлди. Адабиёт майдонида бундай ҳолат бошқа бирор-бир даврда кузатилмаган эди. XX асрда бадиий адабиёт ва адабий танқидчилик ўзига хос мусобақа ўрнатди. Бу мусобақа ғоят қизгин кечди.

Адабиётнинг, жумладан, адабий танқидчиликнинг эътибор қозониши Беҳбудий, Фитрат, Чўлпон, Абдулла Қодирий, Ҳамза сингари алломаларнинг саъй-ҳаракати заминида юзага келди. Улар адабиёт воситасида ҳар томонлама зулм исканжасида қолган миллатнинг тафаккурини уйғотишди. Ҳаётдаги ижтимоий-иқтисодий турғунликни, адабиётдаги қоқоқликни кескин танқид қилишди. Турмушимиз ва адабиётимиз ночор бўлгани учун фикримиз мажруҳ, аҳволимиз ачинарли, дейишди. Уларнинг миллатпарварлик йўлидаги бу интилиши, ҳаракати изсиз кетмади.

Бу, аввало, адабиётни ҳаётга яқинлаштиришда намоён бўлди. Чўлпон, Фитратларнинг адабиёт ва ҳаётни бир-бирига боғлаш ҳаракати XX аср ўзбек адабиётига ўзига хос қиёфа берди. Аввалги даврларга қиёслаганда уни беқиёс даражада улғайтирди.

«Фитрат — кўп асрлик ўзбек маданияти тарихида ғоятда улғу ва ноёб ҳодиса. У шоир, ёзувчи, драматург, таржимон, публицист, адабиётшунос, санъатшунос, тилшунос, тарихчи, файласуф... Бундай кенг билимли, ҳар томонлама истеъдодли сиймони XX аср жаҳон адабиётида бошқа топиш маҳол», дейди Наим Каримов. (Фитрат. Танланган асарлар. 2-жилд. Тошкент. «Маънавият» нашриёти. 2000. 205-бет.) Фитрат ижодида адабиётшуносликка оид асарлар алоҳида ўрин тутади. Улар илмий теранлиги билангина эмас, балки адабиёт нималигини англаштириш жиҳатидан ҳам қадрлидир. Унинг ўз давридаги қадри Чўлпоннинг «Бизнинг уламо ва эшонларимиз тун киймакдан, авомларимиз эса чойхоналарга чиқуб, чой ичмакдан ва зиёлиларимиз эса Оврупо кийимларидан ва қийматлик папируслардан лаззат олурларки, «Адабиёт надир?» десанг, «яъни, масалан»дан бошқа жавоблари йўқдир», (Чўлпон. Адабиёт надир? Тошкент. Чўлпон нашриёти. 1994. 37-бет.) деган надоматларида ҳам кўринади. Фитрат сафдошлари адабиётни мияни ўзгартирувчи асосий таянч восита деб билишди. Чўлпон: «Ҳеч тўхтамасдан ҳаракат қилуб турғон вужудимизга, танзимизга сув, ҳаво не қадар зарур бўлса, маишат йўлида ҳар хил қора кирлар ила кирланган руҳимиз учун шул қадар адабиёт керакдир» деса, (Чўлпон. Адабиёт надир? Тошкент. Чўлпон нашриёти. 1994. 36-бет.) Фитрат: «Адабиёт — фикр, туйғуларимиздаги тўлқунларни сўзлар, гаплар ёрдами билан тасвир қилиб, бошқаларда ҳам худди шу тўлқунларни яратмоқдир», дейди. (Фитрат. Адабиёт қоидалари. Тошкент, Ўқитувчи нашриёти. 1995, 21-бет.) Гафур Фулом, Ойбек, Абдулла Қаҳҳорлар авлоди ана шу заминда улғайди. Улар адабиёт ҳар қандай қуролдан қудратли эканлигини англашди. Абдулла Қаҳҳор: «Адабиёт атомдан кучли, лекин унинг кучини ўтин ёришга сарф қилиш керак эмас», деб ёзди. Абдулла Қаҳҳорлар авлоди ижоди моҳиятини уларнинг тенгдошлари эмас, кейинги авлод кўпроқ қадрлади. Бунда, албатта, мунаққидлар муносиб хизмат кўрсатишди.

50-йилларнинг ўрталаридан кейин адабий танқидчилик аста-секинлик билан

асарнинг ўзи ҳақида, унинг маъно-мазмун, бадиий-эстетик жиҳатлари хусусида сўз юритишга киришди. Адабий танқидчиликнинг бу янги йўлига «Бизнинг танглайимизни Ғафур Ғулом шеърлари билан кўтаришган» (Озод Шарафиддинов) деган авлод асос солди. Қодирий, Чўпон, Фитрат, Қаҳҳор, Ойбек, Ғафур Ғулом асарлари бу авлод учун энг қизиқарли ва доимий мавзуга айланди. Чунки бу даврга келиб, замонавий адабиёт ҳақида фикр билдириш оммавий тус олди. Бу кўплаб мунаққилларнинг етишиб чиқишига сабаб бўлди. Адабий танқидчилик майдонига айримлар адабиётга меҳри туфайли қадам қўйган бўлса, баъзилар тезроқ унвон-даража, мансаб-мартабага эришиш, шон-шуҳрат қозониш учун кирди. Чунки бу соҳага шўро ҳукуматининг эътибори баланд эди. Шунинг учун бу даврда ҳам адабий танқидчилик шўро сиёсати белгилаб берган доира атрофида фаолият олиб борди. «Ғоявийлик бадиийликнинг бош мезони бўлиши керак!» деган қараш таҳдид солиб турди. Адабий танқидчилик 50-йилларгача ғоявий муҳолифларни мамлакат ичидан излашга зўр берган бўлса, кейин Ғарб адабиёшунослари билан олишувга киришди. Аниқроғи, Ғарбни душман сифатида кўрсатишни кучайтирди. Бироқ одамлар ҳамма замонларда ҳам рост сўзни қадрлашади. Чунки улар рост сўзга ҳамisha эҳтиёжманд бўлишади. Рост сўз уларга мисоли сув ва ҳаводай керак бўлади. Рост сўз одамларга гайритабиий тарзда маънавий-руҳий қувват беради. Буни бирор-бир нарса билан тенглаштириб ёки қийслаб бўлмайди.

Замонавий ўзбек адабиёти ҳақида рост сўзни ёзишга интилган мунаққиллар кўп бўлди. Бироқ, улар орасида Матёқуб Қўшжонов ва Озод Шарафиддиновнинг сўзи бўлақча жаранглади. Аниқроғи, бу икки мунаққиднинг қарашлари адабий танқидчиликнинг йўналишини белгилаб берди. Улар Абдулла Қодирийдан Абдулла Ориповгача бўлган давр адабиётини таҳлил қилдилар, унга баҳо бердилар. 60-йиллардан кейин адабиёт майдонига қадам қўйган мунаққилларгина эмас, шоир, ёзувчилар ҳам бу икки мунаққидни «устоз» деб эътироф этдилар. Матёқуб Қўшжонов: «Адабиёт ижтимоий онгнинг маҳсули сифатида майдонга келгандан бери икки йўналиш билан ривожланыпти. Бири — ҳаётнинг ижобий томонларини улуғлашдан иборат бўлса, иккинчиси — ҳаётнинг ярамас томонларини фош қилиш — инкор қилишдан иборатдир. Қайси бир шоир ёки ёзувчини олманг, унинг ижодида доим мана шу икки йўналишни кўрамиз. Шоир ё ёзувчи ниманидир улуғлайди, ё ниманидир қоралайди. Бироқ умум адабиётнинг вазифаси бор: ҳаётнинг гузал, ижод учун ўрнак бўларлик томонларини улуғлаш, ҳаётнинг ижобий томонларининг моҳиятини жамият аъзоларига тўлароқ очиб бериш. Инкор қилиш ҳам сўзсиз шу мақсадга бўйсунди. Фақат фарқи шундаки, ҳаётнинг ижобий томонларини улуғлашда санъаткор ўз вазифасини бевосита амалга оширади, ҳаётнинг салбий томонларини фош қилувчи санъаткорлар эса бу ишда билвосита йўллар билан боради», (Матёқуб Қўшжонов. Абдулла Қаҳҳор ижодида сатира ва юмор. Тошкент. «Фан» нашриёти. 1973 йил, 3-бет.) деган қарашлардан келиб чиқиб, бадиий асарларга баҳо берди. Асар қийфасини, таъсирчанлик даражасини ижодкорнинг бадиий маҳорати белгилаб беришини кўрсатди. «Ўтган кунлар», «Сароб», «Ўғри», «Бемор», «Қутлуғ қон», «Улугбек хазинаси» каби асарларни заргарона кунт билан таҳлил қилди. Матёқуб Қўшжонов ўзбек адабиётшунослигида бадиий асарни ундаги деталлар асосида таҳлил қилиш йўналишини бошлаб берди. Унинг Абдулла Қодирий, Абдулла Қаҳҳор, Ойбек сингари ижодкорлар асарларига бағишланган ишлари шундай тадқиқотлар сирасига киради.

«Адабиёт инсоннинг олам ҳақидаги тасаввурини бойитади, ҳаёт ҳақидаги билимини кенгайтиришда жуда катта ёрдам беради», дейди Озод Шарафиддинов. (Озод Шарафиддинов. Адабиёт — ҳаёт дарслиги. Тошкент, Ғафур Ғулом номидаги Адабиёт ва санъат нашриёти. 1981. 10-бет.) Мунаққид мазкур мулоҳазаларини қуйидагича асослайди: «Ҳаёт» деганлари шу қадар мураккаб ва баъзан шу қадар бешафқатки, одам ёлғиз ўзи бу саволларга ҳамма вақт ҳам тўғри ва аниқ жавоб топа олмайди. Адабиёт ҳаётнинг мураккаб йўллариди адашмай тўғри юришда одамга ёрдамга келади. Йўқ, адабиёт турли-туман вазиятларда ўзини қандай тутиш лозимлиги ҳақида тайёр кўрсатмалар, бир қолипдаги дастуриламаллар бермайди. Одам ҳаётда шундай жумбоқларга рўпара келиши мумкинки, уларни ёлғиз ўзи, ҳеч кимнинг кўрсатмасисиз, мустақил ҳал қилгандагина унинг қалбида қаноат туйғуси пайдо бўлиши, маънавий ўсишининг янги босқичига кўтарилиши мумкин. Адабиёт билан доимий мулоқотда бўлган одам бундай жумбоқларни ҳал қилишда унча қийналмайди. Гап шундаки, жаҳон адабиётининг энг яхши намуналари, биринчи навбатда, бизнинг виждонимизни ҳаракатга келтиради, уни тинимсиз уйғоқ бўлишга ундайди, ҳаётдаги ҳар бир қадамимизни виждон амри

билан мослаштириб боришга одатлантиради. Бунга у биздаги адолат ва ҳақиқат туйғусини ўткирлаштириш йўли билан, қалбимизда оламдаги жамики яхши, эзгу нарсаларга шафқат алангасини гуриллатиш билан эришади» (Ўша манба. 14-бет).

Келтирилган парчалардан кўриниб турибдики, бу икки мунаққиднинг «хат»и бир-биридан бирмунча фарқ қилади. Матёқуб Қўшжонови «хат»ида босиқ, оҳиста мантиқий мулоҳаза юритиш хусусияти кўринса, Озод Шарафиддиновикида шеърга хос оҳангдорлик устуворлиги сезилади. Матёқуб Қўшжонови ва Озод Шарафиддинови «хат»и ёзувчи, шоиргина эмас, балки мунаққид ҳам ўзига хос услубга эга бўлиши лозимлигини кўрсатади. Ўзбек адабиётида ана шу икки мунаққид фаолияти туфайли «мунаққид услуби» ҳақида мулоҳаза юритила бошланди.

Албатта, адабиёт майдонида бошқа мунаққидлар ҳам бор эди. Улар ҳам жуда фаол ишлашди. Замонавий адабиёт ҳақида ўз сўзларини айтишга интилишди. Хусусан, Иброҳим Фафуровнинг «хат»и ҳамманикидан бўлакча бўлиб алоҳида ажралиб турди. Норбой Худойбергано «ўз сўзи, ўз қиёфаси» билан кўринди. Умарали Норматов ҳар қандай асарга ҳам «хайратда қоладиган» ва тез муносабат билдириб келди. Матёқуб Қўшжонови уларга маълум муддат адабиётдан маърузалар ўқиган. Озод Шарафиддинови эса қирқ йилча университет талабаларига дарс берган. Айтиш мумкинки, уларнинг шогирдлари ижоди 60-йиллардан кейинги давр ўзбек шеърини, насри, адабий танқидчилиги қиёфасини белгилади. Матёқуб Қўшжонови ва Озод Шарафиддинови ижодкор мунаққид сифатида адабиётга қўшган ҳиссаси, аввало, ана шунда кўринади. Абдулла Қаҳҳор: «Мен адабиёт муҳибман, чинакам муҳибман, шунинг учун адабиётга яшнаб қирган ёшларни кўриб қувониб кетаман, қувончимни ўша ёшнинг ўзига миннатдорчилик изҳор қилиб айтаман, бу яшнаган чўғни елпиш демакдир. Буни сезган талантли ёшлар менга ҳусну таважжу билан қарайди», дейди. Матёқуб Қўшжонови ва Озод Шарафиддинови ўз устозларидек адабиётнинг чинакам муҳиб бўлишди. Улар қаламидан «ярқ» этиб учкун чиққан ҳар бир қаламкашга хайрихоҳ бўлишди. Ёш ижодкорларнинг интилишларини доимо қўллаб-қувватлашди. Албатта, уларнинг шогирдлари орасида ялтиғланиб ёнганлари ҳам, тезда ўчиб кетганлари ҳам бўлди. Аниқроғи, ялтиғланмасдан қолганлари кўпроқ учрайди. Бу — табиий. Чунки сўзнинг юкини ҳар кимнинг ўзи кўтаради. Бу ишда унга ҳеч ким кўмак беролмайди. Сўз эса жуда оғир, залворли. Унинг меҳнати, заҳмати филни ҳам пашшани айлантириб қўяди. Шунинг учун адабиётда шогирднинг ўсиб-улғаймаслигига, аввало, унинг ўзи сабабчи бўлади. Бунинг учун устозни айбдор қилиш ўринли бўлмайди.

Матёқуб Қўшжонови ва Озод Шарафиддинови адабиётнинг чинакам муҳиб эканлиги уларнинг шогирдларига муносабатида ҳам кўринди. Айрим шогирдлари уларнинг қарашларини тамоман инкор этувчи чиқишлар қилишди. Жумладан, Абдулла Қаҳҳор асарларига айблар тақийди. Бироқ Матёқуб Қўшжонови ва Озод Шарафиддинови устозларига бўҳтон ёғдирган бу шогирдларини кескин қайриб ташлашмади. Уларнинг ўз фикрини бемалол айтишига эркин қўйиб беришди. «Наҳотки, шундай экан?!» дегандай босиқ сукут сақлашди. Вақт эса ҳаммасини ўз ўрнига қўйди. Абдулла Қаҳҳор ва унинг сафдошлари шахси, ижоди ҳақида айтилган аксарият айбловлар асоссиз эканлигини кўрсатди. Матёқуб Қўшжонови ва Озод Шарафиддинови Абдулла Қаҳҳор асарлари тўғрисидаги мулоҳазалари ўринли эканлиги маълум бўлди. «Сароб» романи ўзбек адабиётининг энг мумтоз асарларидан бирилиги янада аёнлашди. Бу ҳақиқатлар ойдинлашганидан кейин ҳам устоз мунаққидлар ўз шогирдларининг ҳовлиқмаллигини маломат қилишмади. Бўҳтонлар бўрони ўтиб бўлганидан кейин Матёқуб Қўшжонови ва Озод Шарафиддинови Абдулла Қаҳҳорнинг ҳаёти, ижоди ҳақида қатор тадқиқотлар яратишди. Уларда аввалги қарашларини янада чуқурлаштиришди. Бу икки мунаққид ўз фикрини ҳеч қачон мутлоқ ҳақиқат сифатида тикиштиришмади.

Албатта, Матёқуб Қўшжонови ва Озод Шарафиддинови ҳам шахс ва ижодкор сифатида нуқсон, камчиликлардан тамоман фориғ эмас. Уларнинг адабиёт ҳақидаги мулоҳазаларига бугунги нуқтаи назардан қаралса, талайгина ярашиқсиз ўринлар борлиги билинади. Бироқ бу нуқсикларнинг юзага келиши, аввало, ўша даврнинг тартиб-қоидалари, мезону ўлчовларига бориб тақалади. Матёқуб Қўшжонови ҳам, Озод Шарафиддинови ҳам шўро мафқурасини мақтади. Ўша замонда нафақат улар, балки ҳамма шундай қилишга мажбур эди. Қолаверса, кўпчилик сингари улар ҳам «социализмнинг шарофати»га, «ривожланган социализм шарофатида Коммунистик партиянинг маданий қурилиш соҳасидаги сиёсати»га ишонишди. «Бутун дунё пролетарлари доҳийлари»ни улуглашди. Уларни ўзларига ибрат деб

билишди. «Мен нафақат мунаққид ва адабиётшуносман, балки мунтазам равишда таржимонлик ҳам қилганман. Таржима қилган асарларим орасида Ленинга бағишланганлари кўп. У пайтларда мен Ленин ҳақида очерклар ва ҳикоялар, қиссалар ва романларни ўзбек китобхонларига етказиб беришни жуда муҳим иш деб ҳисоблардим. Ўзбек ёшлари бу китобларни ўқиб, доҳийдан ибрат олса, унга ўхшаган баркамол бўлишга ҳаракат қилса қандай яхши! У кезларда кўпгина совет кишилари каби Ленинни парвардигордек, бенуқсон деб билардим. Жиндай тили чучуклигини айтмаса, бошқа айби йўқ эди», дейди Озод Шарафиддинов (Абдуғафур Расулов. Истеъдод ва эътиқод. Тошкент. «Шарқ» нашриёти. 2000. 182-бет).

«Танқид» оддий сўз сифатида ҳам ёқимли эмас. У жуда совуқ эшитилади. Аввало, шундан бўлса керак, танқид ҳеч кимга ёқмайди. Бирорта одам астойдил: «Мени танқид қилинг» демаса керак. Энг тўғри танқид ҳам дилни оғритади. Кайфиятни хира қилади. Ҳар бир ёзувчи, шоир эса ўзини жамиятнинг энг пешқадам одами санайди. Улар ўзига хос гуруҳ, кибр билан яшайди. Кўпчилик кишилар ёзувчи, шоирни ўзларига ибрат намунаси деб биладилар. Табиийки, бундай мақомдаги одамлар танқидни хушнудлик билан қабул қилишолмайди. Асари ҳақидаги заррадай танқидий фикр ҳам ижодкорга наштардай ботади. Чунки унга ҳар бир асари худди вужудининг бир бўлагидай, фарзандидай кўринади. Аммо ўқувчиларга тақдим қилинган асар адабиётнинг мулки саналади. Бу мулк одамларнинг дидига, фикрига заҳм етказмаслиги шарт. Адабий танқидчилик эса элнинг адабий савияси учун ўзига хос ҳимоячи саналади. Шунинг учун у баъзи ижодкорларнинг дилини оғритади. Айримларининг эса элга танилишига сабабчи бўлади. Адабий танқидчиликнинг маданий жамиятдаги ўрни, вазифаси айни шу билан белгиланади.

Мустақиллик йилларида ҳаётимизда янада беқийёс ўзгаришлар рўй берди. Аввало, ҳаммамизнинг онгимиз, дунёқарашимиз ўзгарди. Жумладан, мунаққидлар ҳам ўз ишига янгича нуқтаи назардан қарай бошлашди. Бунда икки хил ҳолат кўзга ташланади. Айрим мунаққидлар адабиётдан бироз узоқлашди, баъзилари эса адабиётнинг чинакам муҳиби эканини яна бир бор намоён этди. Хусусан, Матёқуб Қўшжонов ва Озод Шарафиддинов ижтимоий ҳаётга янада фаолроқ муносабатда бўлди, ижодкор сифатида янада фаоллашди. Улар, аввало, мустақиллик улугъ неъмат эканини таърифлаб, газета-журналлар саҳифаларида, радио-телевидениеда кўплаб чиқишлар қилишди. Ўз турмуш сабоқларини ўқувчиларга етказишга интилишди. Матёқуб Қўшжонов кечмиш-кечирмишлари, хотираларини бадиий манзаралантириб «Дағиш»га ўхшаган ўзига хос асарлар яратди. Мунаққид битган бу бадиий асарлар, аввало, деталларга бойлиги, нозик кузатишларга себрлиги, мантиқий ҳулосасининг салмоқдорлиги билан ўзига хослик касб этади.

Озод Шарафиддинов «Эътиқодимни нега ўзгартирдим?» мақоласида: «Мен партияга жуда катта орзу-умидлар билан кирган эдим. Мақсадим — мансаб эмас, имтиёз эмас, балки маслакдош дўстлар билан биргаликда улугъ ишларни амалга ошириш, маънавият юксакликларида парвоз қилиш, инсон деган номга доғ туширмай яшаш эди. Минг афсуски, бу орзулар ушалмади», деб шўро тузуми кирдикорларини кўрсатди. Шу тузумда яшаган, унинг ғояларига алданган минг-минглаб одамларнинг дилидаги гапларини айтди. «Озод аканинг энг севган нарсаси, энг ардоқлайдиган бойлиги, ажралмас дўсти — китоб... Озод ака саёҳатни, янги жойларни кўришни, дўстлар орттиришни севади. Лекин бу қизиқиш китобга бўлган муҳаббати олдида ҳеч гап эмас», деб ёзади шогирдй Абдуғафур Расулов. Мунаққид мустақиллик йилларида китобга бўлган меҳрини, адабиётга муҳаббатини янада тўлиб-тошиб бошқаларга ҳам юқтиришга интилди. Худди шу ниятда таржимага шўнғиб кетди. Жаҳон адабиётининг дурдона асарлари билан ўзбек китобхонларини таништиришда жонбозлик кўрсатди. У Сукроту Лев Толстой каби донишмандларнинг Оскар Уайлду Анатолий Рибакков, Эфраим Севелаю Игор Бунич каби ўнлаб ижодкорларнинг асарларини, дунё халқлари умрбоқий ҳикматларини ўзбекчага ўгирди.

Матёқуб Қўшжонов ва Озод Шарафиддинов каби адабиётнинг чинакам муҳиби бўлган ижодкорларнинг халқимиз маънавиятини юксалтириш йўлида мунаққид, муаллим, мутаржим, ёзувчи, публицист, ношир сифатида сидқиқилдан қилган меҳнатлари маданий-маърифий ҳаётимизда юз берган ижобий ўзгаришларга муносиб ҳисса бўлиб қўшилди. Фидойиликлари ибратга айланди. Ибрат бўлиш бахти эса ҳаммага ҳам насиб этавермайди.